

Venda Tši

E. Vilde nimelise Rahvateatri
peanäitejuht 1959–1987. a.

Venda Pää elulugu

Sündis 25.mail 1924 Eestis, Viljandimaal, Abja – Paluoja. Lõpetas Viljandi 2.keskkooli 1945.a. kuldmedaliga ja Tallinna Polütehnilise Instituudi majandusteaduskonna 1949.a. Suunati tööle Tartu Metsakombinaati ökonomistik, hiljem plaaniosakonna juhatajaks, kus töötas kogu elu kuni lahkumiseni infarkti tagajärjel. Isetegevusliku teatrikunstiga hakkas tegelema 1940. aastast, olnud näiteringide ja deklamaatorite juhendaja Tallinna Polütehnilises Instituudis, Vabariiklikus Tartu Meditsiinilises keskkoolis ja Tartu Tervishoiu tööliste klubis.

Lõpetanud Moskvast N. Krupskaja Rahvaloomingu Keskmaja juures näitejuhtide põhikursuse hindega väga hea. Kui praeguses hoones 1947.a tegevust alustanud näiteringile omistati 1959.a E. Vilde nim. Rahvateatri nimetus, sai Venda Päist selle peanäitejuht kuni lahkumiseni. Rohkem kui 30-ne aasta jooksul on mängitud ligi sada lavastust vähemalt 1950-l korral, kokku 657 380 vaatajale, neist kõige enam estraadi etendust „S.K.V.T“ - 127 korda. Kõige enam külastajaid ca 17 000 inimest on viibinud Tähtvere Lauulväljakul toimunud vabaõhu etendustel, samuti Tartu Raekoja platsil toimunud Tartu linna 1950 aastapäeva puhul Venda Päi ja Hillar Palametsa 1000-se Tartu ja Tartu Ülikooli 350-dale aastapäevale pühendatud „Vivat Academia“ etendustel. Tuntust töid väga paljud rahvateatrist Venda Päi lavastatud: „Kõrboja peremees“, „Sajandi poeg“, „Kosjas“, „Igavesti haljad palmid“, „Kesköö missa“, „Mahtsa sõda“, „On ajaratas ringi käind“, „Raudne kodu“, „Hau vihta ja anna pihta“, „Madis juhib“, „Vigased pruudid“, „Juku Kukulind otsib ametit“ jne.

Kiindumus

Meie väikesed käskijad - tütar Tiina ja poeg Indrek 1964.a.

Venda, tütar Tiina, poeg Indrek ja abikaasa Helju 1960.a.

Venda 1929.a.

Venda 1933 .a.

Venda skaudina (tagareas vasakult esimene)

Tänuväärset tööd on tehtud sõprusfestivalide korraldamisega („Lavalõikus“ iga viie aasta järel.) Leningradi, Kaunase, Minski rahvateatritega ja Pedagoogilise Instituudi üliõpilaste diplomitööde juhendamisega, noorte ja Vene stuudio töö korraldamisega. Venda Päilt on paljude hobide põhitoo ja teatritöö kõrvalt ilmunud trükised: „Enne ma une unustan“, „Ed. Vilde Rahvateater 25“, „Ed. Vilde Rahvateater 35“, „Lavastusplaani esietenduseni“.

Venda Päi tööd on korduvalt hinnatud. Ta omab „Eesti NSV Teeneline kultuuritegelane“, „ENSV kultuuritöö eesrindlane“, üks medal, palju aukirju. Tema fotoportree on olnud Tartu Linna autahvilil. V. Päil on eeskuju vääriv ja harmooniline pereelu, tema poja ja tütre järeltulijad jätkavad tööd nii teatri kui kunsti põlul. Avara ja sügava hingeeluga ning töösse – teatrikunsti jäägitu pühendumusega jääb ta unustamatuks kolleegidele ja Tartu teatrisõpradele.

Venda Päi puhkab Pauluse kalmistul. Tema perekonnaplats on kultuurilooliste haudade nimistus.

Venda isa Juhan Pää

Venda ema Akulina Pää (sündinud Kull)

Venda isa Juhan Pää

Venda vanemad (vasakult teine, Venda ema Akulina ja tema kõrval paremal isa Juhan). „The Olle band“ liikmed.

Tartu Rahvateatri süünd 1947. a.

9.mail 1947 a. , pärast sõjahaavade parandamist, avati Haridu- se tänavas asuval endise vabrikantide ühingu majas pidulikult uksed uus omanik – Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu Tartu Kultuurihoone. Esimesed isetegevusringid alustasid tööd. Kul- tuurihoone kantseleis peavad nõu direktor Herman Minno ja kunstiline juht Friedrich Suur. „Kõrvuti rahvatantsuringi, mees- kvarteti ja estraadiorkestriga tuleb tingimata organiseerida ka näitering. Mis kultuurihoone see ilma sõnakunstita on.“ See on meeste ühine arvamus.

Ringi organiseerimine võttis oma aja ja tasapisi hakkas asi lii- kuma. Veel samal kuul peeti näiteringi asutamiskoosolek maha. Koosseis oli mitmeti kirev. Lahingulöömas karastatud aastates sõjamehega istus kõrvuti nooruke kantseleiametnik. Nime pa- nid kirja autoluksepp ja juurdelõikaja, õpetaja ja raamatukogu juhataja. . Read täienesid ehitustöölise ja pealsetegijaga, täien- dust tuli ka üliõpilaste perest. Juhtimisohjad võttis enda kätte RT „Vanemuise“ näitleja Benno Mikkal, talle oli abiks Kultuuri- hoone näitejuht Vambola Rähn.

Isetegevuslik teatripuu istutati mulda. Sügis oli selleks soodne aastaeg, kuid pinnas näis kasvamiseks kehavõitu. Proove tuli läbi viia kantseleis või koridoris, eriruumi tollal veel ei olnud. Hoone oli jahedavõitu. Dekoratsioonideks ei olnud puupilbast ega papitükki, rääkimata värvidest ja muust vajalikust. Lava ka ei olnud. Seda asendas mingisugune poodium.

Üle kivide ja kändude nägi aga esimene näidend – E. Zalite „So- kolaadiprintsess“ – 5.novembril 1947. aastal lõpuks siiski ram- bivalgust. Nägi rambivalgust ja sai isegi kiita. Aga asjaosalised teadsid vägagi hästi, et see kiitus oli rohkem avansiks kui asja eest. Kuidas teha paremini ? Kuidas teha nii, et tekiks tõetunne laval ja saalis. Kuidas jõuda selleni, et aplaus oleks tõeline tun- nustus, aga mitte sõbramehe kiitus.

Tuleb õppida . Aga kus? Ja kuidas? Esimesed õppimised olid ju- huslikud haaramised siit ja sealt. Esimene tõsisem näitekunsti aabitsa uurimine toimus Hugo Lauri abiga, kes 1947/ 48. aasta talvel juhatas ja viis läbi linna kultuurimajas teatrikunstialase seminari. Ka Kultuurihoone sõnakunstnike pere võttis sellest osa.

1948.aasta sügisel asus ringijuhhi kohale Leonid Lehtla. Isete- gevuslaste arv ulatus nüüd kahekümneni. Repertuaariplaani koostamisel tekkis hulljulge mõte – tuua lavale August Kitzber- gi draama „Libahunt“. Aino Hiietamme näol oli eeldustega Ti- na osatäitja olemas. Siit see julgus alguse saigi. Nii võeti „härjal sarvist kinni“. Esietendus toimus 24. aprillil 1949. aastal. Sel- leks ajaks valmis ümberehituse korras ka uus lava. Kitsuke ta küll tundus, aga nüüd oli ikkagi koht, kus esineda. Publik võttis „Libahundi“etenduse hästi vastu.

Külastajate huvi ja kriitikute heatahtlik suhtumine julgustas sammu seadma raskemat rada mööda.Üksteise järele sündisid uued lavastused – E. Vilde „Pisuhänd“, V. Katajevi „Puhkepäev“, A.H.Tammsaare -V.Panso „Põrgupõhja uus vanapagan“,V.Dõh-

Lavastajad V. Pää, B. Mikkal ja A. Kallas 1957. a.

hovitsnõi- M. Slobodskoi „Tsekk esitajale“, V. Ruskise Vaikse veski juures“, E. Salite „Sõna on naistele“, A. Korneitsuki „Tulge meile külla“.

Aasta 1950. Kevadest oli saanud suvi. Statsionaaris lõpetati eten- duste andmine. Ees ootas suvepuhkus.

„Kui prooviks õige jõudu vabaõhuetendusega. See oleks tore- daks lõpetuseks enne vaheaega“.

„Millega?“

„Hästi sobiks kas või Korneitsuki tükk“.

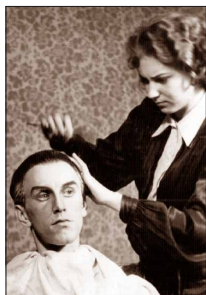
„Kus esineda?“

„Tartus, Toomeorus. Suurepärane koht“.

Umbes selline jutt toimus ühel õhtupoolikul Kultuurihoones. Mõte hakkas liikuma ja võttis peagi konkreetse kuju . 17. juulil anti A. Korneitsuki näidendiga „Tulge meile külla „Toomeorus vabaõhuetendus. Esinejaid tuli tublisti üle saja . See oli näiterin- gi esimene vabaõhuetendus.

Lavastaja Paul Kilgase tööleasumisega 1952.a. viidi näiteringis sisse spetsiaalsed stuudiotunnid. Lavakõne oli stuudiotöö lahu- tamatuks osaks. Need olid kasulikud õppetunnid. Viis aastat ei ole pikk aeg ühe näiteringi loomingulise palge väljakujunemi- seks, kuid küllaldane selleks, et püüda selgitada kollektiivi ül- dist arenemissuunda. Selle perioodi kohta kirjutab Ardi Liives : „Tartu üheks suuremaks ja kunstiküpsmaks näiteringiks“ on Ametiühingute Kultuurihoone näitering. Liikmete arv ulatus tol ajal 36 – ni.

1948.- 1953.a. töötas kollektiiviga 8 näitejuhti: Vambola Rähn, Haim Drui, Joosep Kiiver, Helend Peep, Ants Vomm, Paul Kil- gas, Eva Kromanova, Gunnar Kilgas. Mõni pikemat , mõni aga õige lühikest aega. Jäid need, kes olid seda „mürki“ liiga palju ja ahnelt joonud. Selleks „raudvaraks“ kujunesid Mihkel Soo, Li- dia Rohtla, Arnold Everaus, Aliide Teevahi, Heino Jallai, Meedi Vilipson. Uued tuuled saabusid Aksel Kallase tulekuga Kultu- urihoonesse. Nüüdsest oli oma prooviruum, täiustatud lavasead- meid.

Vendat grimeerimas 1947. a.

TPI näitering - A.Tšehhovi „Kosjas“ Vasakult Tšubukov (Venda Pää), Natalja (L. Nurmik) ja Lomov (H. Oistavel) 8. märts 1948. a.

Golubkin - Venda Pää (paremal) Arbuzovi „Kohtumine noorusega“ 1950. a.

H. Palamets „Rändlind“ 1956. a. Lavastaja V. Pää

Hillar Palametsa meenutused Tartu Rahvateatrist ja Venda Päist

E. Vilde nim. Tartu Rahvateatri peanäitejuht Venda Pää (keskel) ja ajaloolane Hillar Palamets (paremal). 1982. a.

Näitering tegutses Ametiühingute kultuurihoone juures selle algusest – 1947. aastast peale. Kogus jõudu ja teatritegijaid Vane-muise kutseliste näitlejate Hain Drui, Helend Peebu, Paul Kilgase ja teiste käe all, kellele jäi isetegevuslaste juhendamine siiski kõrvalteenistuseks. Kunstiline tase hakkas tõusma 1950. aastate keskpaigast, kui lavastajateks tulid Aksel Kallas ja just Venda Pää. Noor metsainsener, lõpetanud kuldmedaliga keskkooli Viljandis ning omandanud kutse TPI -s. Töökohaks määrati Tartu Metsakombinaat. Päid tõmbas aga teatrikunsti poole. Juhendas algul Tartu medikooli näiteringi – seal ma noore õpetajana temaga tuttavaks sain. Edasi juba kultuurihoone truppi. Selle kõrval omandas Neevalinnas kaugõppe korras harrastusteatri näitejuhile vajalikud teadmised ning paberid, nii et eriharidusega mees ka sellel alal. Tema juhendamisel saavutas kultuurihoone näitering taseme, mille eest anti kollektiivile 1959.a. alguses isetegevusliku teatri nimetus koos vastavate koosseisude ja eelarveste vahenditega. Mõni aasta hiljem lisandus E. Vilde nimi, kuigi- pidades silmas nii repertuaari, mängulaadi kui asukohta Kivisilla apteegi kõrval – sobinuks Oskar Lutsu oma hoopis pa-remini.

Rahvateatri kollektiiv 1950 ndatel

Ametiühingute rahvateater oli tegijate ametite poolt tõeline rahva teater. Selle ligi 70 liikmelisse püsitruppi kuulus keevitajaid ja lukkseppi, autojuhte ning trükitöölisi, arste ja õdesid, koolmeistreid ja raamatukoguhoidjaid, omajagu suurkooli õpejõude ning tudengeidki. Kui toodi tartlaste silme ette suured vabaõhulavastused - „Tuhandaastane Tartu” (1980) ja „Vivat Academia” (1982), siis tuli Venda Päil juhtida enam kui paari sada taidlejat õige mitmest kultuurihoone kollektiivist ja ta tuli selle laiahaardelise tööga igati toime. Nii nagu rahvateatri kõige menukama, Oskar Lutsu mälestustele ning fõljetonidele tugineva nostalgilise looga „On ajaratas ringi käind ...”, mida etendati Tartus ja selle lähikonnas 13ne aasta vältel 117 korda. Omamoodi rekord.

Pärast Venda Päi ootamatut surma algas E. Vilde nimelise Rahvateatri hääbumine. Senised ametiühingud kadusid ja Tartu kultuurihoonesse, mis hiilgeaegadel koondas 48 taidluskollektiivi ning harrastusklubisse üle 2500 tartlast, tuli Sinimandria – nimeline rahvakultuurikeskus. Kolme aasta pärast see kadus, sest soodsas kohas asuv maja läks suuremat tulu toovate ettevõtmiste valdusesse. Kunagiste vildelaste baasil hingitses veel mitmel pool linna peal näitemänguselts Vilde Teater. Juriidilise isikuna vormistati see alles 2005. aastal, nii et tegemist on ikka kahe Vilde nime kandnud kollektiiviga, millel omavaheline katkematu järgnevus puudub. Mistõttu ka Venda Päi aegsed veteranid ei ole nõus väitega, et praegune Vilde teater asutati juba 1949. aastal. Tegemist on ikkagi kahe erineva teat-rihuviliste kollektiiviga – saavutuste poolt tublid mõlemad.

Ringreisil Kuremaa Metsakoolis 1951. a. Vasakult esimene V. Pää

Rahvateatri avaõhtult 29.02.1959. a.

R. Kullaste õnnitleb V. Pää'd

Vasakul üleval reas teine H. Palamets, V. Pertti ja V. Pää

Rahvateatri repertuaar 1947. – 1957. a.

Teatri algus – repertuaar

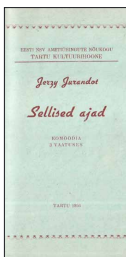
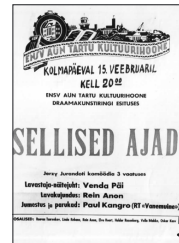
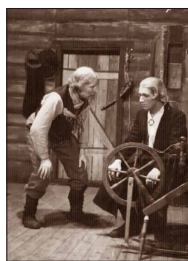
Autor	Teose pealkiri	Esiatenduse aasta
E. Zalite	“Šokolaadiprintsess”	1947
A. Kitsberg	“Libahunt”	1949
E. Vilde	“Pisuhänd”	1949
V. Katajev	“Puhkepäev”	1949
A. H. Tammsaare - V. Panso	“Põrgupõhja uus vanapagan”	1949
V. Dõhovitš, Slobodskoi	“Tšekk esitajale”	1949
V. Ruskise	“Vaikse veski juures”	1949
E. Zalite	“Sõna on naistel”	1949
A. Korneitsuk	“Tulge meie külle”	1949
	Esimene vabaõhu etendus	1950

V. Katajev - “Valendab üksik puri” 1954. a.
Lavastaja V. Pää

L. Koidula “Säärane mulk” 1955. a.
Lavastaja V. Pää

J. Jurandot “Sellised ajad” 1956. a.
Lavastaja V. Pää

A. Kitsberg “Kosjasõit” 1956. a.
Lavastajad V. Pää ja A. Kallas

V. Pää ja K. Tuberik
“Me laev käis kaugel reisidel” 1957. a.
Lavastajad V. Pää ja K. Tuberik

H. Palamets
“Rändlind”
1956. a.
Lavastaja V. Pää

K. Simonov
“Noormees meie linnast” 1957. a.
Lavastajad V. Pää ja A. Kallas

Estraadietendus
“Sina ja mina” 1957. a.
Lavastajad V. Pää ja A. Kallas

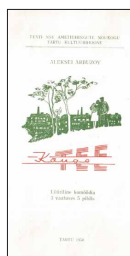

Näidendite kavad
1955 - 1958. a.

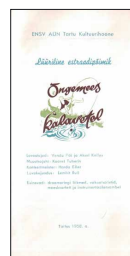
Rahvateatri repertuaar 1958. – 1966. a.

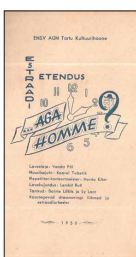
U. Liivamägi ja A. Vodi "Kes on järgmine" 1958. a.
Lavastaja V. Pää

A. Arbuzov "Kauge tee" 1958. a.
Lavastaja V. Pää

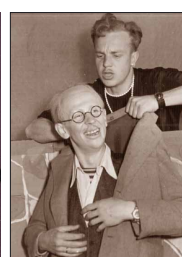
Lüürliline estraadipõimik
"Õngemees kalavetel" 1958. a.
Lavastajad V. Pää ja A. Kallas

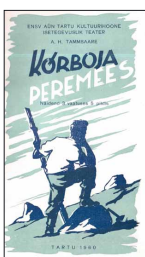
Estraadietendus "...aga
homme" 1958. a.
Lavastaja V. Pää

I. Kuprijanovi
"Sajandi poeg" 1959. a.
Lavastaja A. Kallas

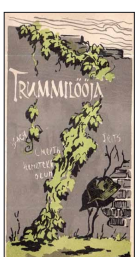
"Kaks ämma" 1959. a. Seisab A. Mürsep
Lavastaja V. Pää

A. H. Tammsaare "Kõrboja peremees" 1960. a.
Lavastaja V. Pää

V. Raidaru "Virvatuled" 1960. a.
Lavastaja V. Pää

A. Salõnski "Trummilööja" 1961. a.
Lavastaja V. Pää

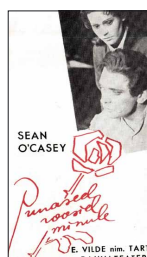
T. Lukk lavaproovil

A. Liives "Siinpool horisonti" 1962. a.
Lavastaja V. Pää

A. Kütt ja M. Pärna

S. O'Casey "Punased roosid minule" 1964. a.
Lavastaja V. Pää

A. Everaus ja T. Lukk

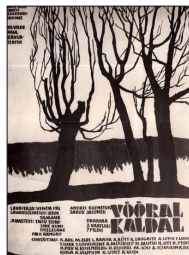
Rahvateatri repertuaar 1966. – 1974. a.

M. Gindin'i ja
G. Rjabkin'i
"On jäänud 5 minutit"
1966 a. Lavastaja V. Pää

A. Mürsepe ja T. Lukk

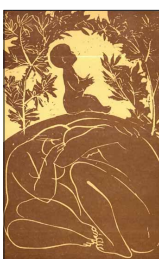
A. Kuznetsov ja J. Jaluner
"Võõral kaldal" 1967. a.
Lavastaja V. Pää

T. Lukk ja A. Mürsepe

A. Vilipson ja T. Looman

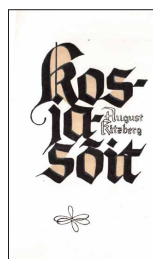
E. Mieželaitis "Inimene"
1969. a. Lavastajad
V. Pää ja B. Mikkal

Ees V. Perli ja seisab
A. Mürsepe

E. Mieželaitis
(autor)

A. Kitzberg "Kosjasõi" 1969. a.
Lavastaja V. Pää

Keskel H. Abel

V. Linna "Siin põhjätähe all" 1970. a.
Lavastaja V. Pää

L. Rohitla, A. Vilipson ja M. Pärna

Autor
Väino Linna

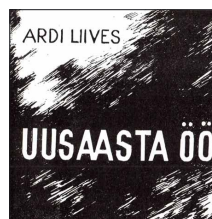

M. Pärna ja R. Ott

H. Abel ja E. Rosenberg
J. Smuul "Atlandi ookean"
1971. a. Lavastaja V. Pää

R. Ott, H. Abel, A. Vilipson, M. Pärna
Estradietendus K. Kass "Poti tapab" 1971. a.
Lavastaja A. Kallas

Pedossõ ja M. Pärna
A. Liives "Uusaasta öö" 1972. a.
Lavastaja V. Pää

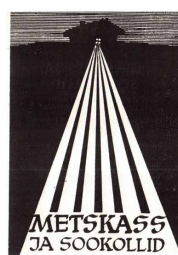
A. Vilipson ja H. Ruubel

L. Merzin "Täiskasvanud" 1974. a.
Lavastaja L. Merzin

Vasakult
R. Tšurenkov ja V. Perli
V. Pää "Hau vihta ja anna
pihta" 1974. a.
Lavastaja V. Pää

O. Luts "Metskass ja sookollid" 1974. a.
Lavastaja M. Nisu

Vasakul V. Perli

Rahvateatri repertuaar 1959. – 1989. a.

Autor	Teose pealkiri	Lavastaja	Esietenduse aasta
A. H. Tammsaare - A. Särev	"Kõrboja peremees"	V. Päi	1959
P. Kohout	"Selline armastus"	A. Kallas	1959
V. Korosteljov	"Kaks ämma"	V. Päi	1959
Kollektiiv	estraad "Vabandage väga"	A. Kallas	1959
J. Kuprijanov	"Sajandi poeg"	A. Kallas	1959
A. Tšehhov	"Karu"	A. Kallas	1960
A. Tšehhov	"Kosjas"	V. Päi	1960
V. Raidaru	"Virvatuled"	V. Päi	1960
I. Stok	"Ankruplats"	A. Kallas	1960
H. Palamets	estraad "S.K.V.T"	V. Päi	1960
H. Palamets	estraad "Herilase fotograaf"	A. Kallas	1960
A. Salõnski	"Trummilööja"	V. Päi	1961
V. Vigante	"Igavesti haljad palmid"	A. Kallas	1961
Kollektiiv	satiiripõlmik "Herilase rahvaulikool"	A. Kallas	1962
A. Liives	"Siinpool horisonti"	V. Päi	1962
V. Dõhhovitšnõi	estraad "Plekid"	V. Päi	1963
P. Karvaš	"Kesköömissa"	A. Kallas	1963
Kollektiiv	estraad "Avatud ukсед"	F. Suur	1963
S. O'Casey	"Punased roosid minule"	V. Päi	1964
E. Vilde - P. Rummo	"Mahtra sõda"	A. Kallas	1964
Kollektiiv	estraad "Tõmbav tuluke"	F. Suur	1965
P. Kohout	"Maja, kus me sündisime"	A. Kallas	1965
M. Gindin - H. Rjabkin	"On jäänud viis minutit"	V. Päi	1966
L. Sobolev	"Luurajad"	A. Kallas	1966
A. Kuznetsov - J. Jaluner	"Võõral kaldal"	V. Päi	1967
E. Vilde - E. Pihlak	diplomilavastus "Vigased pruudid"	M. Ruubel	1967
A. Tšehhov	"Tšehhovi - õhtu"	S. Kamenskaja	1967
J. Otčenacek - H. Kulvere	"Romeo, Julia ja pimedus"	S. Kamenskaja, U. Kiipsaar	1968
Kollektiiv	huumoriõhtu "Lõbus õhtu"	S. Kamenskaja	1968
E. Suits	"Ootan sind"	A. Kallas	1968
E. Radzinski	"Veel kord armastusest"	S. Kamenskaja	1968
A. Kitzberg - A. Simm	"Kosjasõit"	V. Päi	1968
T. Williams	"Orpheus laskub põrgusse"	L. Merzin	1968
E. Miezelaits	"Inimene"	B. Mikkal, V. Päi	1969
V. Linna	"Siin põhjatahe all"	V. Päi	1970
M. Gindin - H. Rjabkin	"Naised lahkuvad"	V. Perli	1970
L. Verpitskaja	õppestuudio lavastus "Meie isa abiellub"	S. Kamenskaja	1970
H. Mändsaar	"Madise ja Vindi Volli lood"	A. Kallas	1971
J. Smuul	"Atlandi ookean"	V. Päi	1971
L. Maljugin	"Saint de Exupery elu"	S. Kamenskaja	1971
A. Liives	"Uusaasta õõ"	V. Päi	1972
H. Palamets	"Priitahlikud pritsimehed"	A. Kallas	1973
O. Luts - H. Palamets	"On ajartas ringi käind"	V. Päi	1973
A. Ostrovski	"Rikkad pruudid"	S. Kamenskaja	1973
K. Kass	"Poti tapab"	A. Kallas	1974
L. Merzin	"Täiskasvanud"	L. Merzin	1974
A. Aleksin	"Helistage ja tulge"	S. Kamenskaja	1974
V. Päi	"Hau vihta, anna pihta"	V. Päi	1974
O. Luts	diplomilavastus "Metskass ja Sookollid"	M. Nisu	1974
R. Kaugver	"Hukkumisele määratud maja"	V. Päi	1975
H. Palamets	"Elumees Eduard"	V. Päi	1975
E. Tammlaan	"Raudne kodu"	V. Päi	1976
V. Jesman - K. Krikorjan	"Ära peida naerastust"	S. Kamenskaja	1976
S. Rannamaa - K. Kass	"Kadri kevad"	M. Sonn	1977
G. Priede	õppestuudio lavastus "Vika esimene ball"	J. Saar	1977
H. Abel	"Terekest, siin Kärna ärni"	M. Pärna	1977
	diplomilavastused "Armastus, armastus, armastus..."		1977
F. Sagan	"Pind küüne all"	H. Rajalo	
V. Rasputin	"Rudolfio"	R. Piirimäe	
M. Baidzijev	"Duell"	V. Pärn	
N. Arbuzov	"Vanamoodne komöödia"	V. Päi	1977
J. Edlis	"Kus on su vend, Abel?"	V. Päi	1977
A. H. Tammsaare - V. Rähn	"Naine ja mees"	V. Päi	1978
V. Rähn	"Mõrumandli kokteil"	V. Päi	1978
A. Salõnski	"Kauaoodatu"	H. Rajalo	1978
S. Carry	diplomilavastus "Õine lugu"	G. Krõlov	1978
M. Fermont	"Uksed pauguvad"	H. Rajalo	1979
O. Kruus	diplomilavastus "Kevadetüdruk"	S. Ginter	1979
V. Majakovski	"Saun"	J. Veede	1980
H. Palamets	"Tuhandaastane Tartu"	V. Päi	1980
E. Vaigur	"Paradiis Põrgus"	V. Päi	1980
P. Aimla	"Parunid"	V. Päi	1981
J. Svarts	"Kaks vahtrat"	H. Rajalo	1981
F. Suur - V. Päi	estraad "Tohoh!"	V. Päi	1981
J. Pihlak stsenaarium "Luulepõimik"	diplomilavastus "Kui kõik vahel vaikselt jääb"	V. Pihlak	1982
H. Palamets	"Vivat Academia"	V. Päi	1982
A. Liives	"Küünlavalgusõhtu"	V. Päi	1982
G. Rodari	"Cippollino"	H. Rajalo	1982
D. Normet	õppestuudio lavastus "Pahupidi polka"	A. Treier	1983
Prntsuse autorite õhtu	"Armastus"	H. Rajalo	
Stendhal	"Kirjad"		
H. Barbusse	"Õrnus"		
F. Sagan	"Elisabet"		
V. Rähn	Villa "Kuldrannake"	V. Päi	1983
O. Sosin	"Moldavankal mängis muusika"	H. Rajalo, V. Glazunov	1983
V. Savitski - V. Päi	"Pulmaringmäng"	V. Päi	1984
A. Abdullin	"Kolmeteistkümnese esimees"	V. Päi	1984
H. Karro	"Jääpurika seiklused"	V. Päi	1984
I. Kolla	"Mu laul on minust parem"	V. Päi	1984
G. Weisenborn	"Armastuse inglid"	U. Leisson	1985
E. Vilde	"Kirjanduslik kabaree"	V. Päi	1985
V. Krõmko	"Haavatud"	V. Päi	1985
E. Vaigur	"Kaks abielu"	V. Päi	1985
E. Braginski	"Avantürist"	H. Rajalo	1985
J. Smuul	"Polkovniku lesk"	H. Rajalo	1986
K. Takis - J. Aitaja	õppestuudio lavastus "Kannikesed emale"	J. Aitaja	1986
A. Vampilov	diplomilavastus "Provintsianekdoodid" I vaatus	A. Tilk	1986
	diplomilavastus "Provintsianekdoodid" II vaatus		1987
V. Raun	"Kolm valssi Kasanoovaga"	V. Päi	1987
J. Vilde	"Külatants"	V. Päi	1987
J. Svarts	"Punamütsike"	H. Rajalo, G. Ivanova	1987
I. Maran	diplomilavastus "Piki ja Tohotiise"	M. Kaivo	1987
H. Raudsepp	"Mikumärdi"	V. Paavel	1988
F. Gilroy	diplomilavastus "Kes päästab Külapoisi?"	F. Otter	1988
E. Braginski	"Mäng"	H. Rajalo	1989
I. Maran	õppestuudio lavastus "Heinaritski, kellele meeldis naljatada"	F. Otter - Üprus	1989
H. Palamets	"Oskariana"	H. Rajalo, M. Sonn	1989

Tartu linna 950. aastapäevale pühendatud vabaõhuetendus "Tuhandeaastane Tartu" 1980. a.

Vabaõhuetenduse "Tuhandeaastane Tartu" näitetrupp (1980)

Tartu linna 950 aastapäevale pühendatud vabaõhuetendus „Tuhandeaastane Tartu“ esietendus 14. septembril 1980. aastal. Vabaõhuetendus mängiti maha naturaalses keskkonnas Tartu Suurturul – Raekoja platsil ja nii raekoja, kui läheduses olevaid hooneid kasutati loomulike kulissidena. Etenduse käsikirja autoriks oli Hillar Palamets ja lavastajaks Venda Päi. Tegu oli tolle aja suurima vabaõhuetendusega Eestis. Sellest võtsid osa mitmed Tartu isetegevuskollektiivid, taidlejad ja Vanemuise teatri näitlejad. Vabaõhuetenduse korraldamise idee pärines Venda Päilt, kellel oli varasemalt kogemus vabaõhuetenduste korraldamise osas nii Tähtvere lauluväljakul kui ka teistes Eestimaa paikades. Aastatel 1959–1987 oli E.Vilde rahvateater lavastanud 8 vabaõhuetendust ligi 600 000 vaatajale. Vabaõhuetenduse kujundusliku külje eest hoolitses Esti Kittus. Raekoja esiküljele rullusid lahti tema dekoratsiooniplakatid, millel olid kujutatud Tartu pitsati ja mündikujutised, turvised ja ratsanikud, veel majade vahele peitumata ülikool, Jakobson ja Koidula kahelpool Vanemuist, laulupeomärgid aastast 1869 ja 1891.

Etendus algas kodulinna poetessi Lehte Heinsalu sõnastatud proloogiga, mis meenutas 1030. aastal toimunud Jaroslav Taraga retke Emajõe kallastele, millega seoses märgiti esmakordselt kroonika lehekülgedel eestlaste maalinna Tarbatut Jurjevi nime all.

Vabaõhuetenduse kõik episoodid olid seotud Tartu ajaloo, paljud kujutatud sündmused olid kunagi toimunud just samas kohas, kus etendus mängiti. Etenduse tekstide osas oli kasutatud ajalooliste isikute kirjutusi ja kõnesid (C.R.Jakobson jt.), aga ka eesti luuletajate Tartuga seotud värsse (J.Sütiste, J.Kärner, A.Kaal, L.Hainsalu, J.Barbarus jt.), seega oli tegemist osalt dokumentaalse, osalt poeetilise vabaõhuetendusega, erines aga teistest oma dünaamiliste massistseenide poolest.

Tegemist oli teatriajaloos küllaltki ainulaadse sündmusega, sest nii suurt vabaõhuetendust otse Tartu südalinnas polnud varem korraldatud. Etendus jäädvustati Eesti Televisiooni filmilindile.

Väljavõte etenduse sõnalisest osast:

„Siin, Toome neemikul, seisis ajast aega ugalaste muistne maalinn – Tarbatuks kutsutud, metshärjalt tarvaselt oma nime saanud. All ürgorus voolas Vete Ema, maalinna jalamilt viis mööda põline maantee. Siia, Emajõe ülekäigu kohta hakkas umbes poolteistkümnentuhande aasta eest kujunema maarahva asula, millest aegade jooksul kasvas välja põlislinn Emajõe kallastel – millest on saanud tuhandeaastane Tartu.“

Tartu Ülikooli 350. a. juubeli tähistamine vabaõhuetendusega „Vivat Academia” 1982. a.

Venda Pää näitlejana professori rollis

1982. aastal tähistati Tartu Ülikooli Tartu Ülikooli 350 aasta juubelit suurejoonelise vabaõhulavastusega „Vivat Academia”. Selle lavastuse režiini autor oli Tartu Ülikooli kauaaegne õppejõud Hillar Palamets, kes on tunnustatud ajaloolasena paljude raamatute autor, nende hulgas albumi „Alma mater Tartuens” koostaja koos T. Ilometsaga 1982. a. ja albumi „Tartu Ülikooli ajalugu” kolmanda köite koostaja koos K. Siilivasega 1982. a.

Tartu Ülikooli 350 aasta juubeli tähistamisest said osa nii üliõpilased, õppejõud, väliskülalised, kui ka kogu Tartu rahvas. Vabaõhulavastuse „Vivat Academia”, lavastajaks oli endise E. Vilde nimelise Tartu Rahvateatri peanäitejuht Venda Pää, keda assisteerisid Tartu Rahvateatri näitlejad Henn Rajalo, Maimu Sonn ja Jüri Veede. Finaali lavastas Heiki Unt, kujundas Esti Kittus Vanemuise teatrist ning kostümeeris Elisabeth Laas. Vabaõhuetenduses oli ligikaudu 500 osatäitjat.

Vanemuise teatri näitleja Raivo Adlas mängis lavastuses kandvat Magistri osa. Ülejäänud näitlejad olid kõik isetegevuslased. Laulu, tantsu ja pillimängu pakkusid TRÜ taidluskollektiivid, kellele lisandusid mitmed kodulinna ja -rajooni rahvatantsurühmad. Sõnaline osa oli Tartu Rahvateatri näitlejatelt. Juubelpidustuste ettevalmistused kestsid kokku üle pooleteise aasta.

Juubelpäev algas Raadi memoriaalansambli juures asuva leegitseva tule juures. Ülikooli teaduskondade ja külaliskõrgkoolide esindused seisisid kaarjalt ümber urni ning asetasiid lilli. Mängisid TRÜ ja EPA puhkpilliorkestrid. Kõnedega esinesid ülikooli juhtkonna liikmed eesotsas rektor Arnold Koobiga, organisatsioonide esindajad ja külalised. Öhtuhämaruses süüdatakse tõrvikud, Arnold Koop süütas peatõrviku ning tema tõrvikust süttivad teaduskondade tõrvikud. Kammerkoori „Lennake tuvid” lõppedes tõuseb õhku parv valgeid tuvisid. Nende saatel asub teele ligi poole tuhande liikmeline esinduskolonn, mis pidevalt kasvab, esmalt liitub arstiteaduskond, millele järgnevad teised. Alates Leningradi ja Vene tänava ristmikust kulgeb rongkäik mööda Võidu silda, mille eel liituvad Eesti Põllumajandusülikooli teaduskonnad. Ning mida rohkem edasi liiguti, seda enam asendus pühalik pidulikkus lõbusema olekuga.

Venda Pää juhendamas rahvateatri näitlejaid

Venda Pää viimased nõuanded

Rongkäik on jõudnud Tartu Ülikooli peahoone ette

Venda Pää juhendab näitleja Enn Rajalo'd

Hillar Palamets kostüümis

Rongkäik Tartu Ülikooli peahoone ees

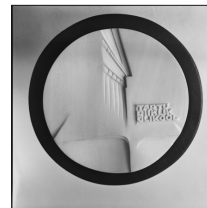
Oktoobri puistee tribüünilt möödudes tervitab rahvas rektorit ja ülikooli juhtkonda. Edasi liiguti piki Pirogovi tänavat kuni ülikooli peahoone, kus kõikide seitsme teaduskonna esindused andsid vande ja töötasid edaspidi veelgi paremini teenida oma auväärset ülikooli. Peale vande andmist süüdati tõrvikud. Pirogovi mälestussamba ees tervitas pidulisi ülikooli naiskoor, Vanemuise teatri terrassil oli aga koha sisse võtnud akadeemiline meeskoor. Puhkpilli orkestri tümpsu aga oli kuulda terves linnas. Ühtekokku oli väljas kümme orkestrit: TRÜ, EPA, TPI, Tpedl, Tartu kultuurihoone, katseremonditehase ja lihakombinaadi, Võru kultuurimaja, Väägvere orkester ja Eesti Kutseline Puhkpilliorkester Tallinnast. Raekojaplatsilt saatis aga iga teaduskond kolmeliikmelise esinduse asetama lillekorvi mälestusmärkide jalamisele. Sõna võtsid ülikooli rektor Arnold Koop, linna esindus eesotsas Indrek Toomega ja üliõpilane Alar Maarend. Kell üheksa kostsid kahuripaigud Ülejõe ja imeline ning pidulik ilutulestik täitis rahva südamed. Seejärel esietendus Hillar Palametsa vabaõhuetendus „Vivat Academia”, mis kordus veel kahel õhtul.

TARTU ÜLIKOOI AUDOKTORITE MEDALITE SAAMISLUGU

Tartu ülikooli 350. a. juubelig seoses jagati välja ka aumedalid kuulsatele euroopa teadlastele. Tartu ülikool andis välja 1982. a. aumedalid kolmele väarikale teadlasele. Indrek Pää pidi selle diplomitööna valmistama.

Medalite valmistamisele eelnes terve aasta uurimustööd. Hõlmas ju diplomitöö 350. aastast ülikooli ajalugu alates Tartu Ülikooli loomisest Gustav Adolphi poolt 1632. a. kuni tänapäevani. Kui kavandid olid valminud, siis otsustati, et nii väarikatele audoktoritele võiks valmistada pronksmedalite asemel hoopis mammutiluust medalid. Kätsi graveerimine võttis aega kuid ja lõpuks võis valminud medalid paigutada erilistesse kitsenahast futlaritesse.

Medalid anti pidulikult Tartu Ülikooli aulas kätte septembris 1982. a. Medalid said Jiri Rotta (arstiteadus) ja Zsigmond Pal Pach (ajalugu). Tänu täheks selle töö eest andis prof. Arnold Koop Indrek Pää-le Tartu Ülikooli aulas üle aukirja.

Audoktorite mammutiluust medalid (kaks ülemist esikülge ja alumine tagapool)

Tartu Ülikooli 350. a. juubeli tähistamine vabaõhuetendusega "Vivat Academia" 1982. a.

Korporandid (ees näitleja Roman Tšurenkov)

Eesvasakultrektor G. F. Parrot (Tõnu Tarus), kantsler Johann Skytte (Roman Tšurenkov). Paremal seisab korporant (Arvo Vilipson).

Evald Hermaküla ja teater "Vanemuine" teatrijuht Kaarel Ird

Ärimehed jutuhuos (Robert Ott ja hr. Pedoson)

Grimeerija Paul Kangro enne etendust

Teater "Vanemuine" ees

Näitleja Tõnu Tarus daamidega

Etendus Tartu Ülikooli peahoone ees (T. Tarus, Pedoson ja R. Ott)

Rahvatantsijad

Laulvad daamid

Vasakult: Academia Gustaviana kantsler Johann Skytte (Roman Tšurenkov) ja rektor Georg Friedrich Parrot (Tõnu Tarus).

Näitlejad rongkäigus

Teater "Vanemuine" kõrval rongkäigus

Raekoja platsil

Hillar Palamets kostümeerijaga

Hillar Palamets koos kahe näitsikuga

Koostööst Venda Päi 'ga (Hillar Palamets)

Peale Tartu Riikliku ülikooli lõpetamist suunati mind tööle tehnikumi tüüpi õppeasutusse – Vabariiklikku Tartu Meditsiinilise Keskkooli ajalooõpetajaks.

Meditsiinkoolis oli 4 osakonda – õed, laborandid, velsker – akušöörid ja sanitaarvelskrid – oma 300 õpilase ja ligikaudu 50 õppejõuga. Enamik neist kohakaasluse alusel töötavad arstid. Koormus oli suur – üld – ja eriainetele lisandusid veel praktikumid, sageli õige pikaajalised. Kooli põhihoone asus Veski tn. 4 – praegu tuntud Baeri majana, mille juures, otse Kassitoome serval asus romantiline pargikene, kus sai vahetunnil jalutada sügilehtede värvikülluses.

Vaatamata kõigele jätkus õpilastel aega ning tahtmist osa võtta ringide tööst. Vägaagi populaarne oli Maarjamõisa kliinikute fotograafi Olev Lausingu juhendatud fotoring, mis kasutas Veski tn. maja keldrisse rajatud laboratooriumi – pimikut oma aja kohta päris korraliku sisustusega.

Näitering alustas tegevust noore teatrihuvilise metsainseneri Venda Päi juhendamisel. Olin varem kooli üldkogunemiste lõpuosa tarvis, kus juhtkond kritiseeris tavalisi koolielu puudusi (hilinemine tundidesse, põhjuse ta puudumised, spikerdamine jne.), kirjutanud lühikesi satiirilisi dialooge – sketše, mida esitasid kaks osalist Ants Arg ja Juku Julge. Nii 3 - 4 minutilised lood ilma kostüümide ja grimmita aga nii 150 – 200 kuulaja - vaataja ees. Nii et lavalise teksti kokkuseadmises mul mingi kogemus oli. Polnud siis imeks panna, et mindki tõmmati kaasa kooli näiteringi tegevusse.

Egas see õhtune, sageli lausa hilisõhtune tegevus osalistele kerge ei olnud. Proovid peeti Veski tänava koolimajas, kus ruumid vabanesid nii pärast kella 18 – 19 -et. Lavaproovid – aga need eeldasid, et ka saal oleks vaba, Tiigi tänava majas, kus ruumide kasutamise eest tuli tasuda. Mitte just palju, aga midagi siiski. Kostüüme laenutati (samuti tasu eest) “Vanemuise” garderoobist.

Teine krooniline häda oli meesosaliste leidmisega. Poisid moodustasid õpilaskonnast nii 10 %, mitte enam. Ja egas nad kõik teatrihuvilised või esinemisvõimelised olnud. Aga rõhuv enamust taitlejatele jõukohaseid näidendeid oli ju üles ehitatud meesosadele. Naistele kuulusid kõrvalrollid, kui sedagi. Leia siis tükk, milles ka tüdrukuid – keda oli näiteringis arvukalt – rakendada saaks. Teatritelegi üldtuntud probleem.

Päi oli valinud välja igati tugeva loo – N. Gogoli “Revidendi” ja nägi rasket vaeva vähegi võimekate meesosaliste leidmisega. Õnneks oli õpilaskonnas üksikuid vangilaagritest vabastatud sõjavange – velskreid, kes tulid Medkooli oma laagris omandatud praktilistele oskustele teoreetilist alusharidust ja selle vormistamist saama. Nende hulgast leidis ta linnapealiku ja teisiigi auväärsemat iga nõudvaid osalisi. Aga toime nad tulid ja lugu läks oma kooli publikule piisava menuga üle Tiigi tänava maja tillukese maja. Egas Kultuurihoone omagi suurt suurem polnud – lausa ime, kuidas sinna mõne instseneeringu massistseenid ära mahutati.

Mul kujunesid Venda Päiga kui mõistliku ja heatahtliku teatripedagoogiga algusest peale head suhted. Ta ei ägestunud ega tõstnud häält osaliste peale, kui mõni asi kuidagi välja ei tulnud. Mõistis, et tegemist on algajatega, pikast koolipäevast pealegi väsinud teismelistega, kellele mõjub pigem ülemäärane tunnustus kui objektiivne mahategemine. Eks kehtinud sama ka rahvateatri näitlejatega suhtlemisel. Ei saa ju taidlustrupi juhendav lavastaja oma pettumusi ja pingeid asjaarmastajate peale maandada, nii nagu seda on harjunud tegema režissöörid professionaalsete artistidega kutselises teatris. Päil tuli mõndagi alla neelata ja endasse jätta kui tahtis õpilastega edasi teatrit teha. Ja seda ta tahtis.

Nähes näiteringi ja lavastaja raskusi repertuaari osas tulin mõttele: aga kui prooviks kokku panna sellise lavaloo, kus tegelasteks on medkooli õpilased – tütarlapsed, poisse vaid näpuotsaga võrtsiks lisaks. Tegevuskoht – ühiselamu, nii et lavakujunduse ja rekvisiitidega ei ole probleeme. Ja kasvatustlik eesmärk – ärge

jätke kooli pooleli, ärge laske ennast meelitada kord seatud sihist kõrvale!

Rääkisin sellest V. Päile, kes oli asjaga igati nõus – andku ma aga tekst talle tutvumiseks, küll ta ära lavastab. Nägin algvariandiga 1954. aasta suvel omajagu vaeva, proovisin nii ja teisiti ja sama aasta sügiseks oli mustand olemas. Pealkiri “Rändlind” viitas koole kergel käel vahetavale noorikule, kes naiivseid maatüdrukuid – aga neid oli medkoolis küllaga – vildakale teele ahvatleb. Negatiivne peategelane Dagmar oli olemas. Talle lisandusid 5 kooliõde, ühiselamu komandant – naine (ainus täiskasvanu) ja kaks noorisandat – lõngust. Kokku 9 osalist, keda tuli nüüd omavahel nii suhtlema panna , et mingi dramaatiline pinge tekiks ja asjast näitemäng saaks.

Vahepeal oli mind 1955. a. sügisel istutatud ümber Medkooli ajalooõpetaja ametist Tartu 2 keskkooli (praegu M.Härma gümnaasium) direktori kohale, mis nõrgendas aga ei katkestanud koostööd Medkooli näiteringiga.

Päi oli asunud lavastajana tegutsema ka Kultuurihoone juures ja kasutades olukorda viis “Rändlinnu” üle sealsele lavale. Kuna lugu ise käivitus õige aeglaselt ning igavalt, hoo sai sisse alles 2. vaatuses ja kulmineerus kolmandas, pani lavastaja noored taidlejad minu arust ülemäära tempokalt ekspositsiooni esitama. Seetõttu kippus algus teksti mahavuristamise tasemele jääma – veenvus kadus. Kui aga 2. vaatuses ilmusid lavale lõngused – õpilaste Vaino Vahingu ja Jaan Kuremäe esituses – hakkas saal kaasa elama ja tükk käivitus. Nüüdsest jälgiti juba huviga.

Esietendus see lugu 1956. a. 24. mail Kultuurihoone laval kutstud külalistele ja Medkooli õpilastele ning võeti igati soojalt vastu. Noored olid V. Päi juhatusel teinud tublit tööd ja pälvtsid tugeva aplausi. Lisaks enda sisemine rahuldus. 28. mail oli teine, avalikkusele mõeldud etendus, mis paraku ei läinud nii hoogsalt kui eelmine. Aga avalikkuse tunnustust sai seegi.

Õige mitu aastat hiljem tõi sama noorteloo lavale Tartu 2. keskkooli näitering, keskestme eesti keele õpetaja ja õppealajuhataja Juhan Ütsi käe all. Üts ütles, et valinud tüki just noorte osaliste rohkuse tõttu – ka selles koolis oli teatrihuvilisi tüdrukuid enam kui poisse. Aga siis ei olnud ma enam nimetatud kooli direktor, vaid õppisin aspirantuuris ajaloo õpetamise metoodika erialal. Autorina kutsuti mindki esietendusele, mis läks päris ladusalt ja andis hiljem julgust lavatekstide kirjanemiseks.

Aga neid vajasid AÜN TARTU KULTUURIHOONE näitetrupi – rahvateatri osalise õige palju ja hästi kiiresti oma agitpropi laadis kohalikke puudusi palajastavate ja pilavate estraadietenduste, mis kandsid pealkirja “SKVT”, tarvis. Pealkiri oli tuletatud lühendina sõnadest “Suure kultuurimaja väike teater” – olgu lisatud, et sel ajal oli kultuurihoone direktoriks Friedrich Suur – mees, kes heas tujus olles deklareeris, et tema isa ja ema kandnud vastavalt Peetri ja Katariina nime, mis kõlas ju igati hästi, kuigi ei pruukinud tõsi olla.

Mulle andsid Suur , Päi või teised kultuurihoone juhtfiguurid tellimusi kajastada sketšidena aktuaalseid puudusi linna olmes. Poliitilised teemad olid teadagi range kontrolli all ja ka mõnest tõsisemast ebakohast – näiteks ajuti ei olnud leivakombinaadi avariide tõttu linna poodides piisavalt ei leiba ega saiasaadusi – ei lubanud linna juhtorganid taidluslaval rääkida. Aga olme, majavalitsused ja artellid said täies mahus ja rahvas valgus neid – õige kiiresti vahelduvaid sketše (oli puudus kõrvaldatud, tuli sketš uuena asendada) uudistama. Mõnigi etendus oli juba eelmüügil sedavõrd välja müüdnud, et tuli päev – paar hiljem täiendav etendus anda. Ka ajaleht “Edasi” pööras sellisele operatiivsele taidluslaval tulevale akitpropile tähelepanu ja eks see innustanud nii tekstide koostajaid, lavastajaid kui esitajaid: meie töö on ometi tunnustust leidnud!

Genvus loci – eesti keeles “koha vaim” – oli üks tegur, mis mind lavatekstide loomisel inspireeris. Asus ju Kultuurihoone lausa Tartu vanalinna südames, kohas, mis mulle kui ajaloolasele mõndagi tähendas või jutustas. Otse kõrval, teisel pool Kompaini (Hariduse) tänavat tegutses viltuvajunud majas Oskar Lut-

Koostööst Venda Päi 'ga (Hillar Palamets)

su mälestusteraamatus “Ladina köök” tuntuks kirjutatud härra Hirschfeldi Kivisilla apteek, kus noor kirjamees oma rohuteadlase karjääri 1903 – 1904 õpipoisina alustas. Ja hiljem pani mõnusa huumoriga kirja tolleaegsete prominentide ning liht-rahvast tüüpide apteegikülastusi – suupärane ja suurepärase materjal lühistseenide tarvis. Nii koostasingi umbes 45 minuti-lise instseneeringu “Ladina köök” millele Venda Päi palus lisa-da veel teise niisama pika kompositsiooni Lutsu päevakajaliste jäljetonide alusel. Siis andvat Lutsule tuginev lavastus kogu õh-tut täitva etenduse mõõdu välja. Kui vaja, võib aga esitada kogu lugu ka osade kaupa. Teine osa sai pealkirjaks “Vana kübar”, kus nimelisi osalisi oli tosinajagu, mees –ja naistegelasi peaaegu pooleks.

Taidlusnäitlejaile tartlase Lutsu tekst ja osalised sobisid ja nii kujunes innuga esitatud ja soojalt vastuvõetud rahvateatri men-utükk “On ajaratas ringi käind”. Esietendus oli 1973. a. märtsi- ja mängukavas püsis 1980 – aastate lõpuni, olles nii Tartus kui mujalgi kokku 117 korral publiku ette toodud. Omamoodi rekord, mis pealegi tõestas, et rahvateater võib olla sõna otses mõttes rahva teater.

Kõige tihedam koostöö Venda Päiga kujunes 1980 – aastate al-gupoolet, kui etendusid kaks tööpoolest suurt vabaõhulavastust – “Tuhandaastane Tartu” (1980) ja “Vivat Academia” (1982).

Küll tahan toonitada, et nii vastutusrikka ettevõtmise usaldami-ne Vilde teatritele oli ju suur tunnustus nii kogu Kultuurihoone isetegvuslaste perele (peale näitetrupi olid ju kaasa haaratud paljud teised taidluskollektiivid – eelkõige koorid ja orkester) – eelkõige aga etenduse hingele, selle ettevalmistajale, käimatõm-bajale ja juhtijale – lavastajale Venda Päile.

Loogilisena tundub, et ülikool oleks lavastuse tellinud kutseli-selt “Vanemuise” teatrit. Aga ei – eelistati taidlusteatrit, mis aga ei tähendanud, et K. Ird oleks meile kuidagi vastu töötanud, mingit intriigi pununud. “Vanemuine” – muidugi soliidse tasu eest – aitas tehnika ja kostüümide osas igati. Arvan, et Irdile ei sobinud vabaõhuetenduste aeg – septembrikuu 2. pool, kuna selleks ettevalmistamine oleks tublisti seganud sügishooaja al-gust, pannud niigi närvilisele ja koormatud kutseliste teatritegi-jate perele suure lisakoormuse. Lihtsam oli loobuda rahvateatri kasuks. Pealegi pidasid rongkäiguks koondunud osalised nii Irdi kui tema teatrit kui TRÜ 9. teaduskonda ka väärikalt meeles.

Lavatekstide osas meil koostöö Venda Päiga laabus. Lavastami-ne on ju olemuslikult loominguiline tegevus, taidlusteatris, kus võimalused niigi piiratud, eriti. Alati tekib raskusi küll osaliste, ruumi kasutamise, rekvisiitide, stseenide haakumise ja mis teab muugagi. Teinekord tuleb teksti lühendada, samas jälle juurde lisada, mõni uus nüanss sisse tuua, teist varianti katsetada. Ven-da ei häbenenud oma soovidega välja tulla, muutmisi teha. Ja ma püüdsin võimalikult palju – mitte küll alati, aga siiski, tema ar-vamusi aktsepteerida. Sest mõistsin, et need tulevad lavastuse latusale käigule kasuks. Ta püüdis näitlejalt saada võimalikult palju, kuid mitte ülemäära. Just isetegvuslase taset ja võimeid arvestades. Ei mäleta, et ta oleks ebaõnnestumiste korral häält tõstnud, peale käratanud. Tusane oli küll, aga elas need loo-mepinged mitte niivõrd välja kui enda sisse. Ja egas see emot-sionaalselt kerge ei olnud, eriti pärast pikka päeva leivatõöl ja pingelist proovi lavastuse lõppjärgus veel otsa. Ja need proovid venisid õige hilise ajani välja. Päevase kutsetöö kõrval kõigile taidlusteatri tegijatele küllaltki koormavad, aga ju siis oli mingi sisemine sund, kutsumus, lausa vajadus, mis pani rahvateatri ümber koondunud nii vanuselt, elukutselt kui hariduselt kül-laltki eripalgelisi tartlasi ühise eesmärgi nimel tegutsema.

Olen nüüd vanuigi mõelnud, mis jõud ja vägi sundis mind aas-takümnete vältel AÜN Tartu Kultuurihoonega küllaltki tihedat ja aeganõudvat koostööd tegema. Niigi oli lisaks pedagoogilisele tööle ülikoolis ja Tartu 7. keskkooli ajaloo – eriklassis (1965 – 1978) rabelemist ja õiendamist küllaga.

Üks tegur oli kahtlemata personaal – pragmaatiline. See tähen-dab vana sõprusuhte kultuurihoone direktori Raimond Kullas-tega. Tema asutus sai minult tasuta lavatekste ja andis vastu – peaaegu tasuta, ainult bensiiniraha tuli meil kinni maksta – kevadeti 2 – 3 päevaks kasutada kultuurihoone bussi, et sõidu-tada ajaloo eriklassi 18 – 20 õpilast pluss 2 õpetajat ekskursioo-nidele Tallinna ning Riiga ja selle ümbruskonda (Ümera lahingu koht, Baldone, Salaspilsi laager, Mežapark ja kalmistud). Bussi-pargilt bussi tellides oleks kool rahahätta jäänud – kolmepäeva-se ekskursiooni eest nõuti küllaltki palju.

Teine – ja ilmselt kaalukamgi tegur oli taidlusteatri eripalge-line mõnus pere, kus olid esindatud paljude elukutsete ja eri-alade esindajad. Statistika näitab, et ühe kolmandiku moodus-tasid insenerid ja teenistujad, teise – töölised, selle sõna otses tähenduses ja kolmanda muud (arstid, koolmeistrid, õpilased, pensionärid jne). Tõeline läbilõige tolleaegse tartu taidlushuvi-lisest asurkonnast. Või lihtsamalt öeldes – rahvast, kõigi oma rõõmude ja muredega, võimete, vooruste ja puudustega. Juht-konnast alates ja koristajateni välja.

Takkajärele meenutades tundub tollane rahvateatri seltskond hästi sõbralik ja üksmeele. Ilmselt on siin tegemist mõningase idealiseerimise ning ilustamisega, sest nagu olen hiljem juhtu-misi kuulnud esines siingi intiige ja tülitsemist, aga ju ma siis puutusin peamiselt kokku selle kollektiivi päikesepaistelisema küljega. Igatahes on tunnust vääriavad kollektiivi liikmete täht-päevade – juubelite meelepidamised algul juubilaridele pühen-datud etendusega, millele järgnes meeleolukas koosistumine, kas siis üleval saalis või all kaminaga keldris. Sageli kuulus sinna juurde kapustniku laadis improviseeritud kava, mille vih-jed võisid kõrvalseisjale jääda arusaamatuks, omadele aga pak-kusid palju nalja. Eriti meeleolukas oli Venda 50. sünnipäeva tähistamine, turskete meesnäitlejate esitatud “väikeste luikede tantsuga” balletist “Luikede järv” ja palju muugagi.

Kuulnud olen rahvateatri toretatest suvelaagritest ja pikema-test ekskursioonidest, millest sügiseti omavahel palju juttu oli – ise ma nendest ei võtnud, suved olid muuga hõivatud. Ka su-vised menukad etenduste ringreisid olid sageli jutuks. Üldse tundus, et Tartu taidlusteater oli väljapool kodulinna külasta-tavuse poolest, tunduvalt populaarsem kui Tartus endas. Siin ju “Vanemuise” ja selle noorte lavastajate – teatri uuendajate näol tugev konkurent olemas. Ja kui “Vanemuine” sai kätte uue teatrimaja, siis hakati väikeses majas ikka enam pakkuma Eesti teiste teatrite etendusi. Nii et Tartu publikul oli mida vaadata, mida vaatamata jätta.

Päevad venivad, nädalad mööduvad, aastad lendavad ja mul on lausa üllatav tõdeda, et kunagisest koostöö algusest Kultuuri-hoone näiteringiga on möödumas 66 aastat, kahele sugupõlve-le määratud aeg. Väga karm ja vastuoluline, algul hästi keh-v ,siis jõudsalt jõukamaks ja vabamaks muutuv aeg. Kõigele vaatamata aga omapärane ja ka oluline aeg Tartu ja tartlaste elule, eelkõige kultuurielule.

Mälu on teatavasti valikuline, paljugi ununeb, meeleolev moon-dub. Aga mingi olemuslik tõetera on selleski, nii et tasub kirja panna, lähtudes antiikaja ütlostest: Verba volant, scripta manent – sõnad lenduvad, kirjutatu jääb püsima.

Tegin nii nagu suutsin

Tartu linnas, Riimäel
20. aprillist kuni 5. maini 2014. aastal
Venda Päi mälestuseks!

Hillar Palamets

Tartu Kultuurihoone

AÜN Tartu Kultuurihoone fassaad

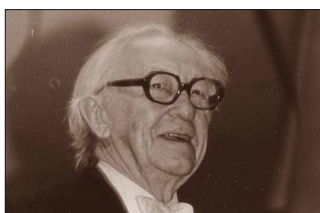
Gunnar Oolo (maj. juhataja) ja Raimond Kullaste (direktor)

Tartu Linna Kultuuriosakonna juhataja Elvi Alekand

Puhkpilliorkester Tartu Margus Kasemaa juhitud

Puhkpilliorkestri dirigent Aadu Regi

Puhkpilliorkestri dirigent Ando Rannu

Muusikajuht Andres Murumets

Dirigendid Alfred Bender ja Sulev Ünt

Dirigent Ilmar Lääne

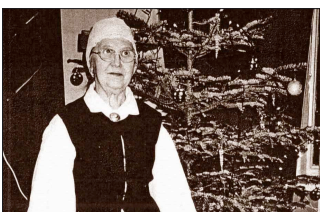
Rahvateatri pere

Rahvateatri pere

Rahvateatri pere

Maimu Janisk ("Veskiratas" juhendaja)

Keskel tantsujuht Maimu Janisk

Poistekoor (esireas vasakult teine Indrek Päi)
Dirigent Uno Uiga

Rahvatantsu pedagoog Linda Malviste

Segarahvatantsu ringi juht Kusta Rodima

Kultuurihoone ajalooline peavärv